

Společenská odpovědnost firem a ochrana životního prostředí

Kritéria hodnocení společenské odpovědnosti obchodních společností

Současný vývoj světového společenství je nerozlučně spjat s procesem globalizace. Nadnárodní rozměr obchodních vztahů umocňuje hospodářský rozvoj, ale na druhé straně také vytváří právní vakuum v oblasti ochrany životního prostředí a lidských práv. V reakci na tuto skutečnost a na zvyšující se tlak veřejnosti se stále více prosazuje koncept společensky odpovědného podnikání, který se snaží negativní dopady podnikání v těchto oblastech eliminovat. Níže sestavený seznam kritérií společensky odpovědného chování vyjadřuje představu 27 nevládních neziskových environmentálních organizací působících v ČR, sdružených v asociaci Zelený kruh, o nezbytných požadavcích, které musí odpovědně podnikající obchodní společnost dodržovat. Text pracuje s označením subjektu těchto požadavků jako „obchodních společností“. Toto označení odráží skutečnost, že požadavek podnikat s ohledem na společenskou odpovědnost je univerzální. Z povahy věci jsou ovšem níže uvedená kritéria adresována především velkým obchodním společnostem, které pravidelně, ale nikoliv nezbytně, mají mezinárodní přesah a jejichž činnost významně ovlivňuje životní prostředí a lidská práva.

1. Základní povinnosti obchodních společností je důsledně dodržovat všechny právní předpisy platné v zemích, ve kterých operují

Toto kritérium zahrnuje:

- a) dodržování všech právních předpisů zemí, v nichž obchodní společnosti operují;
- b) zdržení se jednání, které by vedlo k získání výjimek, které nejsou součástí právního nebo regulačního rámce. Tato povinnost platí i pro případy, kdy se jedná o výjimku, která je formálně součástí právního řádu, ale v konkrétní situaci neodpovídá účelům, pro které byla v právním řádě vytvořena;

- c) povinnost zdržet se využívání porušování práva a nelegitimních výjimek ze zákona i v případech, kde to obchodní společnosti stát aktivně umožnil nebo nabídl.

2. Obchodní společnosti by měly respektovat nezávislost veřejné moci a zdržet se veškerého jednání, vedoucího k její korupci, včetně vydírání a úplatkářství

Toto kritérium zahrnuje:

- a) zdržení se jakéhokoli přímého nebo nepřímého nabízení nebo poskytování úplatek nebo jiných výhod veřejným činitelům, včetně nabídky zaměstnání nebo funkce v rámci obchodní společnosti. Výhoda přitom nemusí nabývat materiální podoby, ani nemusí být poskytnuta způsobem „něco za něco“;
- b) povinnost obchodních společností komplexně a transparentně informovat
 - I) o všech svých vztazích a kontaktech s veřejnými činiteli, včetně lobbyingu,
 - II) o finančních nákladech, které byly v rámci těchto vztahů vynaloženy,
 - III) o poskytnuté podpoře kandidátům na veřejné funkce, politickým stranám nebo jiným politickým organizacím;
- c) zdržení se zásahů do státní suverenity prostřednictvím smluvních ujednání, která přímo nebo nepřímo zavazují stát nebo samosprávné orgány:
 - I) k přijetí určitých správních rozhodnutí nebo k určitému postupu v konkrétních správních řízeních,
 - II) k zásahům do legislativy nebo k určitému výkladu legislativy;
- d) zdržení se nevhodného ovlivňování veřejného mínění ve vztahu k formování veřejné politiky prostřednictvím:
 - I) klamání veřejnosti,
 - II) nerespektování zásady předběžné opatrnosti, tj. tam, kde hrozí vážné poškození životního prostředí, a také se zřetelem k lidskému zdraví a bezpečnosti, nepoužívat fakt, že možná rizika nejsou dostatečně vědecky doložená jako důvod pro odložení opatření k prevenci nebo minimalizaci poškození životního prostředí,

III) vyhrožování veřejnosti nebo zaměstnancům transferem celé nebo části organizační jednotky z příslušné země, pokud budou přijaty vyšší environmentální nebo sociální standardy.

3. Obchodní společnosti by měly ve všech svých aktivitách respektovat principy stanovené v mezinárodních smlouvách ve vztahu k ochraně životního prostředí, jakož i k lidským právům, zejména by měly ve svých aktivitách ctít princip předběžné opatrnosti a udržitelnosti

Obchodní společnosti by měly ve svých činnostech respektovat mezinárodní standardy, jako jsou např:

- a) Úmluvy o lidských právech (Všeobecná deklarace lidských práv, Úmluva o občanských a politických právech);
- b) Úmluvy Mezinárodní organizace práce vymezující čtyři základní pracovní práva;
- c) Tripartitní deklarace MOP o principech týkajících se nadnárodních společností a sociální politiky;
- d) Úmluvy týkající se životního prostředí: Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji, Agenda 21, Árhuská úmluva (Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí), Úmluva OSN o biodiverzitě, Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti, Kjótský protokol, Montrealský protokol, Stockholmská úmluva o persistentních organických znečišťujících látkách, Prohlášení o principech udržitelného lesního hospodaření;
- e) Směrnice OECD pro nadnárodní společnosti;
- f) Normy OSN o odpovědnosti nadnárodních korporací;
- g) Směrnice OSN o ochraně spotřebitele;
- e) Úmluva OECD o boji s podplácením veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích.

Obchodní společnosti by měly mezinárodní standardy aplikovat jak v rámci svých aktivit, tak ve vztahu k jejich podstatě. Tuto podmínku je nutné interpretovat tak, že některé aktivity mohou být v rozporu s principem udržitelného rozvoje a obchodní společnosti by je měly zcela vyloučit ze své činnosti.

4. Obchodní společnosti by měly usilovat o minimalizaci negativních dopadů svých činností

Toto kritérium zahrnuje následující povinnosti:

- a) Obchodní společnosti by měly zjišťovat a znát dopady svých stávajících i zamýšlených činností na životní prostředí. Tato zjištění by měla být podložena vědeckými poznatky a měřeními a měla by být ověřitelná.
- b) Obchodní společnosti by měly posoudit a při rozhodování se zaměřit na předvídatelné vlivy procesů, zboží a služeb podniku na životní prostředí, zdraví a bezpečnost během celého jejich životního cyklu. Bez ohledu na zákonné požadavky by obchodní společnosti měly vypracovat posouzení vlivů činností pro všechna alternativní řešení, a to z hlediska umístění posuzované činnosti a z hlediska použitelných technologií a postupů. Posouzení by mělo obsahovat také zkoumání odpovídajících sociálních dopadů, včetně dopadů na místní komunity.

c) Obchodní společnosti by měly nepřetržitě usilovat o aplikaci nejlepších na trhu dostupných technologií a postupů. Postupy se rozumí například změna procesu nebo techniky výroby, změna vstupního materiálu, změny produktu nebo opětovné upotřebení použitých surovin.

d) Obchodní společnosti by se měly řídit stejnými environmentálními a sociálními standardy bez ohledu na zemi, ve které operují. V případě přesunu svých aktivit do jiné lokace by obchodní společnosti měly vyvinout odpovídající úsilí k sanaci negativních dopadů na životní prostředí v původní lokaci, zejména ve vztahu k revitalizaci opuštěných ploch, a ke zmírnění sociálních důsledků svého odchodu.

e) Obchodní společnosti by měly v odpovídající míře odvádět daně v zemi, ve které realizují své aktivity. Daně představují příjmy veřejných rozpočtů, ze kterých jsou zpětně hrazeny opatření k ochraně a zlepšení životního a sociálního prostředí, a mohou tak přispět ke kompenzaci negativních dopadů činnosti obchodní společnosti.

5. Obchodní společnosti by měly vést aktivní dialog se zainteresovanou veřejností o svých stávajících i zamýšlených činnostech

Obchodní společnosti by měly akceptovat nabídku zainteresované veřejnosti k dialogu a samy by se měly aktivně snažit dialog iniciovat před rozhodováním o svých činnostech, které mohou mít významný dopad na životní prostředí nebo na místní komunity. V rámci dialogu by obchodní společnosti měly věcně a podloženě odpovídat na podněty veřejnosti, a to nikoliv pouze odkazem na zákonnost svého postupu nebo na své přesvědčení o správnosti svého postupu.

6. Obchodní společnosti by neměly být spoluúčastny na porušování práva a nelegitimních zásazích do životního prostředí

Toto kritérium postihuje situace, kdy obchodní společnosti mohou profitovat nebo být jinak spojovány s porušováním práva nebo standardů ochrany životního prostředí, aniž by se jich samy přímo dopustily. Obchodní společnosti by měly respektovat svou odpovědnost za porušení, ke kterým dochází v jejich sféře vlivu.

a) Ve vztahu k porušování práv ze strany států by měly obchodní společnosti respektovat doporučení iniciativy „The Business Leaders Initiative on Human Rights“, která vymezuje vznik jejich odpovědnosti následovně:

- I) Když společnost aktivně napomáhá, přímo nebo nepřímo, porušování lidských práv, kterého se dopouští jiní, např. tam kde společnost poskytne vládě informace, o kterých ví, že budou použity k porušení lidských práv;
- II) Když společnost vstoupila do spolupráce s vládou a ví nebo by měla vědět před uzavřením spolupráce, že vláda se pravděpodobně dopustí porušení práv při naplnění své části dohody, např. násilným přesídlením lidí;
- III) Když společnost získá prospěch z porušení lidských práv, i když jejich porušení nepodporovala ani je nezpůsobila, např. porušení, kterých se dopustí bezpečnostní jednotky, jako je potlačení mírumilovných protestů proti obchodním aktivitám nebo využití represivních opatření při hlídání objektů společnosti;

- IV) Když společnost mlčí nebo je neaktivní, navzdory systematickému nebo souvislému porušování lidských práv, např. nečinnost nebo přijetí systematické diskriminace určitých skupin v pracovním právu.
- b) Ve vztahu k porušování práv ze strany dceřinných společností, subdodavatelů, odběratelů a dalších obchodních partnerů by měly obchodní společnosti respektovat vznik své odpovědnosti v následujících souvislostech:
- I) V případě přímé investice, jako je ovládnutí dceřinné společnosti, umístění plně nebo částečně vlastněného závodu, společného podniku, sloučení podniků, nebo jiné formy jasněho vlastnického práva nad daným subjektem nebo operací, vzniká plná odpovědnost mateřské společnosti za aktivity dceřinné společnosti;
 - II) V případě, že mateřská společnost vlastní minoritní podíl v dceřinné společnosti, měla by v rámci svých možností prosazovat dodržování práva a lidskoprávních a environmentálních standardů na managementu a dalších akcionářích společnosti;
 - III) Vůči svým subdodavatelům a výrobní síti by měly mateřské společnosti postupovat tak, aby zabránily porušování práva a lidskoprávních a environmentálních standardů. Tím se rozumí jasná komunikace požadavků společnosti na environmentální a sociální výkony subdodavatele, stanovení cen, které umožní subdodavatelům tyto výkony realizovat, ověřování těchto výkonů, zrušení obchodních vztahů s dodavateli, kteří dané standardy nedodržují.

7. Obchodní společnosti by měly definovat a zveřejňovat své dobrovolné nadstandardní závazky prostřednictvím kodexů chování

Kodexy chování by měly splňovat minimálně následující kritéria:

Komplexnost

Kodexy chování by měly pokrývat veškeré aktivity korporace, resp. měly by stanovovat pravidla pro všechny situace, kdy činnost korporace nějakým způsobem může negativně ovlivňovat životní prostředí nebo společnost. Pod tímto kritériem se skrývají požadavky na dodržování fundamentálních standardů lidských a environmentálních práv, závazky k minimalizaci vlivů na životní prostředí a ke komunikaci se zainteresovanou veřejností, vytyčení vztahu k obchodním partnerům a k vládám, které porušují lidská práva a zájmy ochrany životního prostředí.

Dlouhodobé cíle

Kodexy chování by neměly být vztaheny pouze na způsob provádění momentálních aktivit korporace, ale měly by také definovat vizi, jakým způsobem se budou aktivity korporace vyvíjet ve středně a dlouhodobé perspektivě s ohledem na minimalizaci jejich negativních dopadů. Do této kapitoly patří závazky ve vztahu k výzkumu a vývoji, zavádění nových technologií a výrobních postupů, posuny v zaměření korporace.

Konkrétnost

Závazky definované v kodexech chování by měly být specifické a detailní tak, aby jejich naplňování bylo snadno ověřitelné. Jinými slovy kodexy chování by měly obsahovat kvantifikovatelné ukazatele.

Publicita

Korporace by se měla při všech svých aktivitách, a to ve vztahu ke svým obchodním partnerům i veřejnosti, vždy prezentovat kodexem chování a závazky v něm stanovenými.

Stálá komunikace kodexu chování působí jako určitý psychologický moment přispívající k tomu, že kodex bude více respektován – především ze strany obchodních partnerů korporace. Dostatečná publicita ve vztahu k veřejnosti zvyšuje veřejnou kontrolu dodržování kodexu a také v případě, že se korporace kodexem skutečně řídí, vytváří tlak na jiné obchodní společnosti, aby se dané praxi přizpůsobily.

Monitoring a nezávislá verifikace

Ve vztahu ke kodexu chování by měl být ustaven systém, který monitoruje a verifikuje jeho naplňování. Monitorovací systém by měl být zajišťován nezávislým externím subjektem a měl by zahrnovat i aktivity obchodních partnerů korporace. V opačném případě hrozí zkreslení jeho výsledku pro účely komunikace s veřejností. V ideálním případě by subjekt provádějící monitoring měl být multistakeholderovou iniciativou. Nezbytnou náležitostí nezávislé verifikace dodržování kodexu je transparentní a podrobné zveřejnění výsledků monitoringu.

Tam, kde je to možné a efektivní, lze odpovědným obchodním společností doporučit, aby se přihlásily k aplikovatelným kodexům chování vypracovaným a monitorovaným na bázi multistakeholderových iniciativ, jakou jsou např. Forest Stewardship Council, Marine Stewardship Council, Fair Trade nebo Ethical Trading Initiative, případně to vyžadovaly po svých subdodavatelích.

8. Obchodní společnosti by měly ustavit a dodržovat systém managementu ve vztahu k ochraně životního prostředí a sociální oblasti

Toto kritérium se týká požadavku, aby environmentální a sociální kritéria byla integrována do všech činností obchodní společnosti. K dosažení tohoto cíle musí obchodní společnosti ustavit systémy monitorování a zpětné vazby ve vztahu k daným kritériím, a to i proto, že způsob rozhodování postavených současně na třech pilířích – ekonomickém, environmentálním a sociálním – klade podstatně vyšší nároky na nižší a střední management podniků. Tyto systémy řízení by měly obsahovat následující prvky:

Vize a strategie

Je nezbytné vytyčit, čeho chce obchodní společnost na daném poli dosáhnout (vize) a jakým způsobem (strategie) a stanovit měřitelná kritéria naplňování vize, která odpovídají podstatným vlivům činnosti obchodní společnosti na životní prostředí, zdraví a bezpečnost.

Definování odpovědností managementu

Podpora ze strany vrcholových manažerů uvnitř organizace je zárukou, že environmentální a sociální politika je míněna vážně a že je očekáváno, že ji nižší management bude naplňovat. Ve vrcholovém vedení společnosti by měla být konkrétní osoba, která má celkovou odpovědnost za naplňování environmentální a sociální politiky a tyto úkoly představují hlavní náplň její činnosti.

Interní komunikace a školení zaměstnanců

Vnitroorganizační komunikace strategie ve vztahu k environmentálním a sociálním otázkám je nezbytným předpokladem jejího uvedení v život. Zaměstnanci společnosti by měli být informováni o jejím obsahu, ale také o filozofii, na které je postavena. Také by měly být sdělovány a vysvětlovány jednotlivé indikátory výkonnosti na tomto poli. Interní komunikace předchází marginalizaci daných otázek a aktivně zapojuje zaměstnance do kontrolního procesu dodržování podnikové strategie. Nezbytným požadavkem interní komunikace je srozumitelnost jejího obsahu.

Monitoring a ověřování

Hlavním účelem auditu je kontrola, že systém pracuje dle plánu – zejména, že je správně postupováno ve vztahu k nově

vznikajícím problémům a že dochází ke stálému zlepšování. K tomu je třeba vytvořit kontrolní mechanismy a příslušné indikátory ve vztahu ke konkrétním činnostem. Výsledky auditu by měly být transparentně zveřejňovány.

9. Obchodní společnosti by měly detailně a transparentně zveřejňovat informace o veškerém jednání obchodní společnosti, které má nebo může mít environmentální nebo sociální dopady

Zveřejňování informací o svém výkonu je nejdůležitější složkou konceptu společensky odpovědného podnikání. Zveřejňované informace musí umožňovat účinnou veřejnou kontrolu obchodní společnosti. Požadavky se týkají informování veřejnosti o činnosti, struktuře, finanční situaci a výkonnosti obchodní společnosti. Tyto informace by měly být zveřejněny za obchodní společnost jako celek a tam, kde to přichází v úvahu, s členěním na jednotlivé podnikové segmenty a geografické oblasti. Obchodní společnosti by při informování veřejnosti měly dodržovat požadavky definované iniciativou OSN „Global Reporting Initiative“, kterými jsou zejména:

Komplexnost a podstatnost informací

Informace by se měly týkat veškerých oblastí, ve kterých aktivity korporace mají významné ekonomické, environmentální a sociální dopady, nebo které mohou podstatně ovlivnit úsudek a rozhodování zainteresované veřejnosti, nebo které veřejnost považuje za významné. Informace by měly pokrývat i aktivity korporace ve vztahu ke globálním společenským problémům, kterých se aktivity korporace nějakým způsobem dotýkají.

Kontext trvalé udržitelnosti

Z informací by mělo být patrné, jakým způsobem směřují k dosažení definovaných dlouhodobých cílů. Nezbytným předpokladem je vyjádření a vysvětlení vize, které korporace chce dosáhnout a stanovení konkrétních cílů a ukazatelů, jejichž naplňování považuje v daném kontextu za důležité.

Vymezení zainteresované veřejnosti

Obchodní společnost by měla při informování identifikovat veškerou zainteresovanou veřejnost a vysvětlit jí, jakým způsobem reaguje na její očekávání a oprávněné zájmy.

Označení obchodních partnerů

Obchodní společnost by měla informovat o naplňování své environmentální a sociální politiky subjekty, které jsou pod přímou kontrolou nebo pod významným vlivem korporace, a to ve stejném detailu jako o vlastním jednání. Ve vztahu k obchodním partnerům, nad kterými obchodní společnost nemá dostatečný vliv, by měly být veřejnosti poskytnuty informace, jakým způsobem jsou vůči těmto partnerům ze strany obchodní společnosti prosazovány environmentální a sociální požadavky.

Ověřitelnost informací

Poskytnuté informace by měly splňovat podmínku ověřitelnos-

ti. Formát informací a zvolené ukazatele by měly být určité. Zpráva by měla popisovat zdroje informací. Zpráva by měla uvádět další skutečnosti pro podporu hodnověrnosti poskytnutých informací.

Srozumitelnost a jasnost informací

Informace by měly být sděleny způsobem, který je srozumitelný, přístupný a využitelný zainteresovanou veřejností. Veřejnost by měla být schopna snadno nalézt požadované informace.

Porovnatelnost

Informace by měly být sděleny způsobem, který umožňuje jejich porovnání s historickými výsledky obchodní společnosti a se zákonnými požadavky. Zvolené ukazatele by měly být uvedeny také v absolutních hodnotách.

Přesnost informací

Informace by měly být dostatečně přesné a detailní, aby umožňovaly posouzení výkonů obchodních společností. Informace by měly obsahovat naměřená data a měly by být adekvátně popsány metody měření, případně způsoby výpočtů hodnot dat, tak aby je bylo možné ověřit. Informace by měly označovat data, která jsou výsledkem odhadu a popsat způsob, jak byla určena. Kvalitativní hodnocení dat by měla být zdůvodněna.

Vyváženost

Měly by být poskytovány informace jak o pozitivních, tak negativních aspektech činnosti obchodní společnosti tak, aby bylo možné rozumně posoudit její celkový výkon. Měly by být jasně odlišeny skutečné výsledky a vlivy obchodní společnosti od interpretace a analýzy těchto informací. Důraz na jednotlivá témata, kterým se informování věnuje, by měl odrážet jejich důležitost. Poskytnuté informace by měly být porovnatelné s výkonem obchodní společnosti v jiných letech, aby bylo možné posoudit posun v daném poli.

Pravidelnost informování a aktuálnost informací

Informování veřejnosti by mělo probíhat na pravidelném základě a veřejnosti by měly být dostupné aktuální informace v době, kdy zainteresovaná veřejnost přijímá důležité rozhodnutí, které se týká obchodní společnosti. Nezbytným předpokladem je, že poskytnuté informace uvádí, ke kterému období jsou vztaheny.

10. Obchodní společnosti by se měly zdržet jakéhokoli klamání veřejnosti o svých sociálních a environmentálních výkonech

Obchodní společnosti by zejména neměly:

- široce šířit údaje obsahující povrchní tvrzení, která nejsou podložena kvantitativními daty;
- šířit částečné nebo selektivní údaje, které zvýrazňují dobrý výkon obchodní společnosti v jedné oblasti, zatímco jsou ignorovány jiné podstatné oblasti;
- informovat o verifikaci šířených údajů třetí stranou, která je povrchní nebo klamavá.

Společenská odpovědnost firem a ochrana životního prostředí

Vydal Zelený kruh ve spolupráci s EPS, Praha 2007

Na základě zadání Zeleného kruhu a semináře organizovaného Zeleným kruhem dne 14. května 2007 vypracoval Filip Gregor, program GARDE Ekologického právního servisu, Brno, 4. června 2007.

Zelený kruh, asociace nevládních organizací, Lublaňská 18, 120 00 Praha 2
Tel. +420222517143, fax: +420222518319, e-mail: zk@ecn.cz, www.zelenykruh.cz

Financováno z programu Transition Facility EU

